

Zum Verhältnis von Kirche und Staat in Ungarn im Spiegel der ungarischen Diözesansynoden in der Zwischenkriegszeit

Állam és egyház kapcsolatai Magyarországon a két világháború között az egyházmegyei zsínatok tükrében

A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Az előadás a két világháború közötti magyar katolikus nagygyűlések szélesebb egyháztörténeti összefüggéseit mutatja be a korszak egyházmegyei zsinatainak elemzésével. A Horthy-korszakban a politikai elitet és a katolikus egyházat a közös érdekek kötötték össze, amelynek legfontosabb elemeit az adott társadalmi rend fenntartása, egy újabb baloldali hatalomátvétel megelőzése, illetve a trianoni béke revíziójának igénye jelentette, amelynek következtében az ország területének kétharmadát elvesztette. A revíziós gondolat, a Nagy-Magyarország iránti vágy teljes természetességgel szötte át a katolikusok társadalmi megmozdulásait. Jól mutatja ezt, hogy Lorenzo Schioppa nuncius 1924-ben a katolikus nagygyűlést megnyitó beszédében egy diplomatától szokatlan – és óvatlan – gesztust tett, beszédét ugyanis egy magyarul elmondott idézettel kezdte: „Hiszek Magyarország feltámadásában” – mondta. Szavait természetesen óriási tetszésnyilvánítás fogadta, hiszen ez a Magyar hiszekegy nevű revizionista vers kezdősora volt. Bár beszédének további részében kijelentette, hogy nem kíván politizálni, és a „feltámadás” fogalmát valóban szigorúan a hitéleti megújulás tárgykörére szűkítette, a nuncius meggondolatlanságával komoly politikai hullámokat keltett, „revizionista” beszédében ugyanis a román külügyminisztérium a Szentszék elfogultságának magyarázatát látta, ezért hivatalos panaszt tett az ügyben a vatikáni államtitkárságon.

A magyar állam és a katolikus egyház együttműködése azonban ennek ellenére sem volt mentes a problémáktól. Az egyik alaproblémát a legitimizmus kérdése jelentette. A főpapok többsége nehezen fogadta el az egyház támaszának tartott Habsburg dinasztia trónfosztását. A világháború előtt Magyarországnak apostoli királya volt – 1920 után viszont kormányzója, aki ráadásul református volt. Ez lényegében példa nélkül állt egy magyar államfő esetében. A népesség többsége ugyan katolikus volt, azonban a protestánsok igen befolyásos kisebbséget

alkottak, jelentős politikai és kulturális hatalommal rendelkeztek. Komoly feszültségforrást jelentett továbbá a kormányzat által erőltetett „általános kereszténység”, amely az „internacionalista destrukcióval” szemben demonstratív módon kívánta felmutatni a „keresztény magyarság” – természetesen a felekezeteken is átívelő – egységét. A sűrűn megrendezett állami, katonai ünnepeken elvárásá emelték a különböző felekezetek közös részvételét, ami a katolikusokat dilemma elé állította, hiszen, ha megjelentek, azzal megsértették az egyházjogot, amely tiltotta a más felekezetűekkel való „vallási közösködést”. Az 1926-os katolikus nagygyűlés elnöke, Zichy János gróf nyitóbeszédében kijelentette, a katolikusok számarányunkhoz képest nem érvényesülnek a közéletben, ezért megfelelő pozíciókat követelt hittestvérei számra. Emellett komoly feszültségeket okozott a Szentszék törekvése a „communicatio in sacrist”-t jelentő közös felekezeti ünnepek felszámolására. A fejleményekben a protestánsok vezetői egyenesen a „kultúrharc nyitányát” vélték felfedezni. A református Bethlen István miniszterelnök is sajnálatát fejezte ki a polémiák miatt, és az indulatok lecsillapítására, a felekezeti béke helyreállítására szólított fel. A feszültségek azonban tovább erősödtek. Az ekkoriban lezajlott egyházmegyei zsinatok is jól tükrözik az új trendet.